

Eitt sindur um skúlalógina, tað at undirvísa og frískúlar

Eg var úti á Føroya Fólka-háskúla og lurtaði eftir fyrilestrinum hjá Elini Henriksen um frískúlar og tí orðaskifti, ið var aftaná. Hetta var ein positivur og góður fundur. Men eg var ikki heilt samd við Elina. Millum annað var eg ikki samd við hana í tí, at tað er neyðugt við eini frískúlalóg fyri at arbeiða út frá torvinum hjá tí einstaka barninum.

Skúlin er eitt endurskin av samfelagnum. Skúlalógin fyri 1962 var elligomul, hon var frá 1854.

Fara vit aftur í hesa tíð, var hvørt húski á bygð eitt virki. Har lærdu tú øll liðini í eini arbeiðsgongd, men einki soleiðis veruligt samband var annars millum hesi virki og skúlan. Heima við hús, á garðinum og úti í samfelagnum lærði tú nakað av tí, livið kravdi av tær, og í skúlanum lærði tú biblúsøgu, at leas, skriva og rokna.

Hetta samsvarar væl endamálsorðingini í hesi lóg: at læra børnini at lesa, skriva og rokna, og gera tey tí nyttugar samfelagsborgarar.

Sum idnaðarsamfelagið veksur, slitna hesi bond millum heimið, arbeiðið og mentanina.

Hesin síðaarvur hjá bóndafólki og smiðum at seta sín dám á arbeiðsgongdina hvørur so smátt.

Børnini skulu læra at aga, ikki gerast heilt eidsar, hvat vitan viðvikur, og tey verða flokkað í tað arbeiðsøkið, teimum er ætlað.

Loysnin verður ein skúli, sum savnar aga, mentan og flokkan undir heitinum útbúgving.

Innihaldið í skúlanum verða lærugreinirnar, lønir, karakterurin.

Tørnur, peningur og viðurkenning, sum arbeiðið gevur, er horvin frá sjálvum arbeiðinum. Myndin ríkidømi er forskotið frá at framleiða til at brúka. Mátin er ikki vitan, men vani.

Men skal vitan og hegna samsvara, má mátin og innihaldið í skúlanum samsvara.

Endamálsorðingin í skúlalógini frá 1962 er eisini nógv broytt. Har stendur nakað soleiðis: at fremja, menja, styrkja og geva teimum hentar kunntleikar.

Nú vita vit, at hetta at pota visdóm niður í børnini heldur ikki.

Barnið, sum verður jagað úr tíma í tíma, lærir, at tíðin og karakterurin er av størri týdningi, enn áhugin hjá tí fyri hesum og hasum.

Men nú nýtist samfelagnum fólk, sum duga at ansa tíð og rúmi og hava hegna og duga at átaka sær ábyrgd. Og ert tú óneyðug arbeiðskraft, nýtist tær hetta enn meira.

Ti má skúlin taka hesar avbjóðingar til eftirtektar:

1. at savna vitan í heildini, at arbeiðt verður meir við sjálgjærdum tilfari, heldur enn lidnum, so børnini sjálf fara at leita, meta um og bera saman.

2. at børnini læra at arbeiða saman

3. at børnini læra at arbeiði ber lön í sær sjálvum.

Ti mugu vit arbeiða út frá barninum og tess fortreytum. Hetta kann í summum førum tykjast at vera drúgt, men tað visir seg, at tíðin er væl brúkt, tí hon stýttir um innlæringartíðina í hinum endanum. Ti hetta byggir á tað, tey vita frammanundan. Hetta hjálpir teimum at ognar sær fóst hugtøk. Tey gerast forvitin, fara at leita og skilja samanhang.

Men eru tey forvitin, eru tey eisini motiverað og so verða tey eisini sjálgvirkir, so tey sjálf fara at savna, skipa, leggja til rættis og arbeiða.

Men er hetta ikki akku-

rát høvuðsendamálið í nýggju fólkskúlalógini. Hesin rættur, ið ein og hvør borgari í samfelagnum hevur til at fáa hjálp í heildarmenning síni i barnaárum og uppvøkstri. Hesum stavnhaldi eru vit noydd at fylgja.

Hetta merkir eisini, at skúlin er ikki bókligur skúli burturav. Hetta er úrslitið av einari breiðari politiskari semju, grundaðari á eina aðra áskoðan á menning barnanna, enn tann skúlin, sum frammanundan hevur verið.

Hetta hava tær lesiætlanir, sum enn eru, eisini boðað frá.

Har er borðreitt við nógvum góðum, hóast fremsti finger stingur seg upp viðhvørt. Men tú mást velja burturúr, hetta er bert ein vegleiðing. Soleiðis eru skúlalógin og lesiætlanin vitar, sum lýsa inn í framtíðina, hóast ljósið frá 1854 anir onkustaðni enn.

Børn um skúlaaldur eiga at kenna seg trygg, bæði saman við øðrum børnum og vaksnum og vita eitt sindur um skúlan, aðrenn tey fara í skúla, og teimum nýtist eini undirvísing við spæli og mennandi virkseimi. Teimum nýtist at læra á einum itokilgum grundarlagi. Vit eru noydd at siga hvør øðrum og foreldrunum aftur og aftur, at ikki ber til at undirvísa í hugtøkum. Heldur ikki teimum hugtøkum, sum fara til at lesa. Børnini mugu sjálf gera sínar royndir, og vit

mugu skapa umstøður, har børnini fáa gjørt hesar royndir. Børn um skúlaaldur skulu hava eina undirvísing, sum lagar seg eftir teirra menningarstigi.

Tað stendur einki í lesiætlanini um, hvussu undirvísingin skal fremjast. Tað er lærarans uppgáva. Hann hevur metodufraelsi. Ja, tað er beinleiðis okkara skylda. Men tað kann gerast trupult og krevur nýhugsan, serliga tá so nógv børn koma inn í fólkskúlan, sum fyrr vóru á øðrum stovnum. Men eg veit, at øllum hesum ber til at arbeiða við og verður eisini arbeiðt við í okkara fólkskúla.

Tað ræður um at stinga fingurin í jørðina, bæði hvat viðvikur tí, hvussu børnini arbeiða, og hvussu vit skipa undirvísingina.

Tá práttað verður á lærarastovnum, sýnist alt at lata seg gera. Har hoyrir tú um eina ógrýnnu av góðum hugskotum. Eisini fært tú lisið tær til mangt og hvat. Vit ráðgevar hava eisini sent nógv góð uppskot til skúlarnar at arbeiða við. Føgur orð, vil onkur siga. Tað er so. Men við at arbeiða við evnum, sum har er vist til, fært tú skipanina fyri einki. Tað er bara ikki vist, at eitt evnisarbeiði — so spennandi tað enn ljóðar, sigur børnunum nakað sum helst, men eitt so hvønn dagsligt evni, sum tað at vaska sær í hóvðinum, er tað, sum beint nú trokar

seg á hjá børnunum, og tí er vert at lofta.

Eg haldi, at nógv børn við málsligum ella lesitruppulleikum hava júst tað at stríðast við, at tey duga ikki at visa til sín vitan. Vit mugu eisini geva teimum høvi til at visa til tað samfelag og tær royndir, tey hava í tí umhvørvi, tey eru vaksin upp í. Tey mugu við øðrum orðum fáa høvi at brúka sitt grundarlag.

Vit hava fyri stuttum havt eitt skeið í byrjanarundirvísing, sum bygd á, at innihaldið, børnini arbeiðdu við, vóru tær royndir, orð og hugtøk børnini hava, soleiðis at fyrsta lesingin og skrivingin verður eitt veruligt samskipti — á einum máli, børnini sjálf brúka og duga. Samstundis legði hetta upp til møguleikan at arbeiða við kensluligum bindingum.

Ti hvussu tú skipar undirvísingina hevur nakað at gera við, hvussu tú sum lærari skilir tann máta, børnini visa sínar móttøðu, eitt nú móti tí, at tey sum børn eru nyttuleys, kanska brúkarar og vaksin sum arbeiðskraft.

Men stundum kann hetta vera so beinleiðis ella ágangandi, at neyðugt er at hugsa um, at arbeiða við eini aðrari mentan, og tí taka evnisarbeiði upp um norrønu gudalærana, Grønland, vikingatíðin. Ja, evni indiánarar, men vit vilja viðgera vinalag, svik og fals.

Tað stendur og fellur í,

um eisini lærararnir sjálvir og serliga stjórnir taka tær triggjar avbjóðingarnar til eftirtektar og gerast eitt gott fyridømi. Somuleiðis at tey, sum sita í skúlanevndum, seta seg inn í tað, sum rører seg í samfelagnum og skúlanum, og duga at bera saman og siggja samanhang. Ti hetta eru korini, tá ið tú býrt í einum fólkaræðisligum landi. Ti er eisini umráðandi at uppala børnini, so at tey duga at átaka sær ábyrgd.

Ti nýtist okkum ikki eina frískúlalóg at fremja hesi verk. Kanska tvørturímóti kann henda, at vit tá høvdu fingið skúlar, sum kalla seg friar, men sum kortini eru so bundnir av trongum ideologium, at teir í grundini eru nógv meira bundnir og bróta niður tað frælsið, fólkskúlalógin gevur.

Eg sigi ikki, at vit ikki skulu hava eina frískúlalóg.

Hallgerð Hansen

